

Kimmo Eriksson

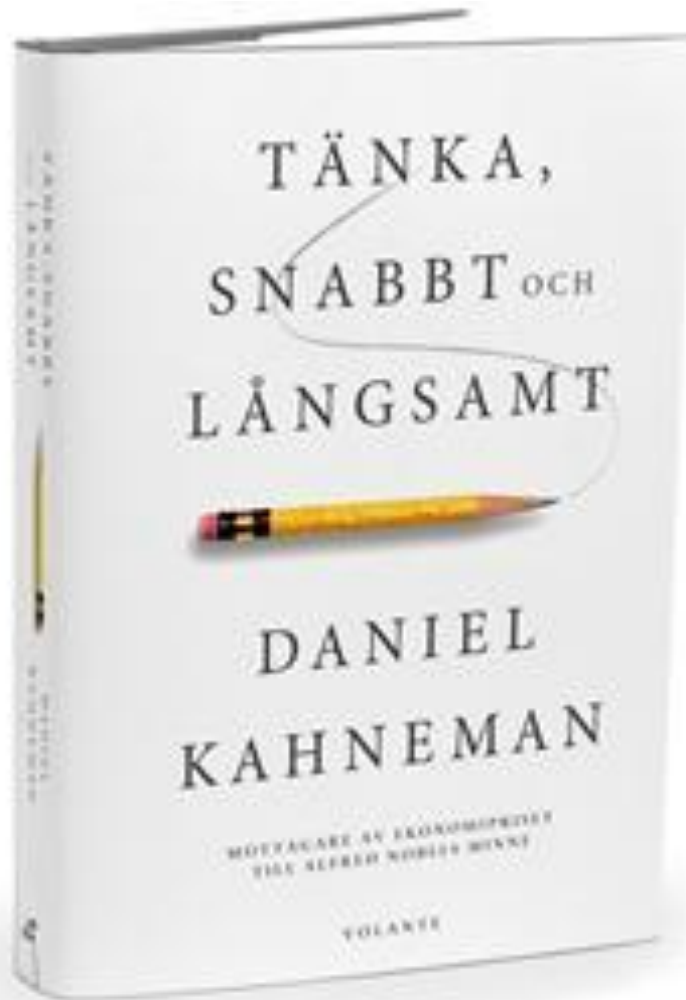
Professor i tillämpad matematik

**LÖNAR DET SIG
ATT VARA
SJÄLVISK?**

Kimmo Eriksson

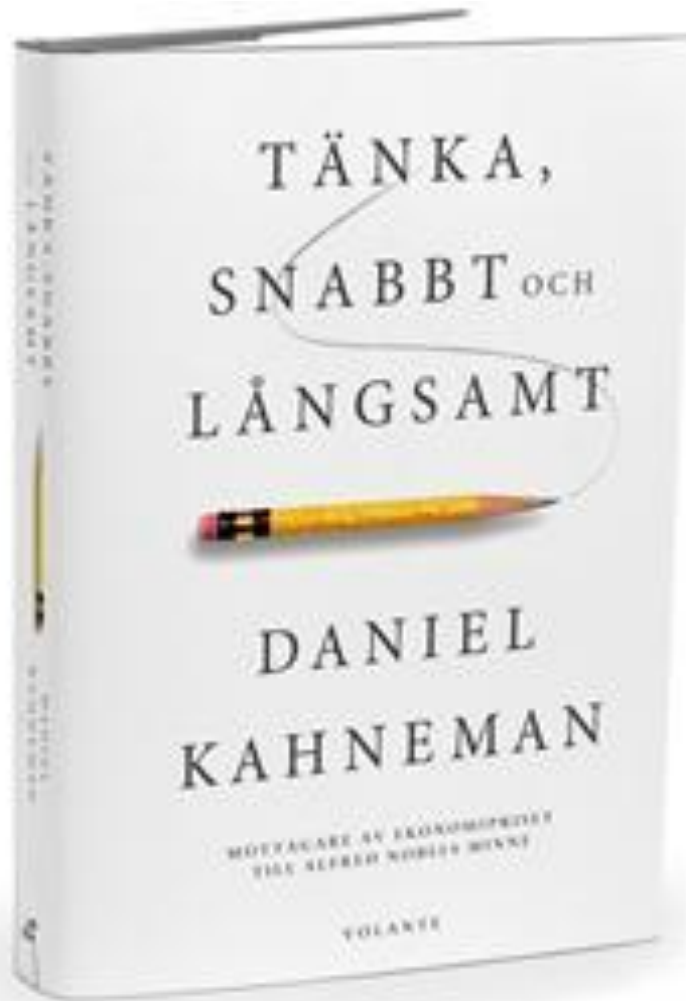
Professor i tillämpad matematik

BOKTIPS

Full av underbara enkla tankeexperiment för att demonstrera skillnaden mellan att tänka snabbt och att tänka långsamt.

BOKTIPS

Vad är mest orättvist när du och två andra personer delar:

1. En av de andra får allt.

2. De båda andra delar lika på allt.

LÖNAR DET SIG ATT VARA SJÄLVISK?

Vadå "lönar sig"?

Ska man mena i

- *biologisk mening?*
- *ekonomisk mening?*
- *subjektiv mening?*

LÖNAR DET SIG ATT VARA SJÄLVISK?

Vadå "lönar sig"?

Ska man mena i

- *biologisk mening?* = många barn
- *ekonomisk mening?*
- *subjektiv mening?*

LÖNAR DET SIG ATT VARA SJÄLVISK?

Vadå "lönar sig"?

Ska man mena i

- *biologisk mening?* = många barn
- *ekonomisk mening?* = mycket pengar
- *subjektiv mening?*

LÖNAR DET SIG ATT VARA SJÄLVISK?

Vadå "lönar sig"?

Ska man mena i

- *biologisk mening?* = många barn
- *ekonomisk mening?* = mycket pengar
- *subjektiv mening?* = mycket nöjd

**NOTERA SPÄNNINGEN
MELLAN BEGREPPEN!**

LÖNAR DET SIG ATT VARA SJÄLVISK?

Och vadå "självisk"?

Ska man mena i

- *biologisk mening?*
- *ekonomisk mening?*
- *subjektiv mening?*

LÖNAR DET SIG ATT VARA SJÄLVISK?

Och vadå "självisk"?

Ska man mena i

- *biologisk mening?* = bryr sig bara om sina egna barn
- *ekonomisk mening?*
- *subjektiv mening?*

LÖNAR DET SIG ATT VARA SJÄLVISK?

Och vadå "självisk"?

Ska man mena i

- *biologisk mening?* = bryr sig bara om sina egna barn
- *ekonomisk mening?* = bryr sig bara om sina egna pengar
- *subjektiv mening?*

LÖNAR DET SIG ATT VARA SJÄLVISK?

Och vadå "självisk"?

Ska man mena i

- *biologisk mening?* = bryr sig bara om sina egna barn
- *ekonomisk mening?* = bryr sig bara om sina egna pengar
- *subjektiv mening?* = bryr sig bara om sin egen nöjdhet

**NOTERA SPÄNNINGEN
MELLAN BEGREPPEN!**

LÖNAR DET SIG ATT VARA SJÄLVISK?

Slutsats:

Svaret på frågan (ja eller nej) kan mycket väl bero på hur man tolkar den.

Inom forskning är det faktiskt pinsamt vanligt att forskarna blandar ihop de olika tolkningarna.

I en enkät ställdes frågan på två olika sätt

5. Enligt din erfarenhet, har själviska eller osjälviska människor störst *ekonomiska framgångar* i det långa loppet?

- själviska, absolut
- själviska, troligen
- ingen skillnad
- osjälviska, troligen
- osjälviska, absolut

6. Enligt din erfarenhet, vilka är *nöjdast med livet* i långa loppet?

Enligt enkäten har de *själviska* störst ekonomiska framgångar

5. Enligt din erfarenhet, har själviska eller osjälviska människor störst *ekonomiska framgångar* i det långa loppet?

**67% : SJÄLVISKA
(MOT 8% : OSJÄLVISKA)**

$p < 0.00000000000000000001$

Ett klart besked! Men är det korrekt?

Flera psykologiska mekanismer skulle kunna orsaka att ni bildar er en uppfattning som helt enkelt inte stämmer. Till exempel:

Ett klart besked! Men är det korrekt?

Flera psykologiska mekanismer skulle kunna orsaka att ni bildar er en uppfattning som helt enkelt inte stämmer. Till exempel:

1. Uppfattningen härrör från intuition istället för data

Man kan helt enkelt tycka att de själviska logiskt sett *borde* tjäna mer pengar och att någon sorts gudomlig rättvisa *borde* göra dem mindre nöjda med livet.

Ett klart besked! Men är det korrekt?

Flera psykologiska mekanismer skulle kunna orsaka att ni bildar er en uppfattning som helt enkelt inte stämmer. Till exempel:

2. Confirmation bias

Tendensen att bara lägga märke till det som passar in i ens föreställningsvärld.

Ett klart besked! Men är det korrekt?

Flera psykologiska mekanismer skulle kunna orsaka att ni bildar er en uppfattning som helt enkelt inte stämmer. Till exempel:

3. Attributionsfel

Man tror att folk gör som de gör därför att de är själviska fast de egentligen kan ha lika goda motiv som ni själva.

Hur mäter man om någon är självisk?

Den långa metoden

Djupintervju med personen och med närstående samt observationer över längre tid.

Hur mäter man om någon är självisk?

Den långa metoden

Djupintervju med personen och med närstående samt observationer över längre tid.

Sådan forskning visar att ju mer osjälviska barn är vid 8 års ålder, desto bättre presterar de i skolan som tonåringar – och desto mer uppskattade av klasskamraterna är de.

Men ingen verkar ha tittat på kopplingen till ekonomiskt, biologiskt eller subjektivt utfall.

Hur mäter man om någon är självisk?

Den korta metoden: *en enda fråga*

Anta att du är i en situation där du har blivit hopparad med någon annan person, en anonym främling. Ni får båda möjlighet att fördela poäng mellan er båda. Ju fler poäng du får desto bättre för dig (och, ju fler poäng främlingen får desto bättre för honom/henne). Du får följande alternativ att välja på. Helt spontant, vilken fördelning skulle du välja?

- jag får 500, främlingen 100**
- jag får 500, främlingen 500**
- jag får 560, främlingen 300**

Hur mäter man om någon är självisk?

Den korta metoden: *en enda fråga*

Anta att du är i en situation där du har blivit hopparad med någon annan person, en anonym främling. Ni får båda möjlighet att fördela poäng mellan er båda. Ju fler poäng du får desto bättre för dig (och, ju fler poäng främlingen får desto bättre för honom/henne). Du får följande alternativ att välja på. Helt spontant, vilken fördelning skulle du välja?

- jag får 500, främlingen 100** ”tävlingsinriktad”
- jag får 500, främlingen 500** ”pro-andra”
- jag får 560, främlingen 300** ”pro-själv”

Kan den korta metoden faktiskt säga något om t.ex. frivillig hjälp, nära relationer, eller att använda kollektivtrafik?

Så svarade 200 svenska pensionärer

- jag får 500, främl 100 ”tävlingsinriktad”: 5%
- jag får 500, främl 500 ”pro-andra”: 80%
- jag får 560, främl 300 ”pro-själv”: 10%

Helt i linje med att andelen pro-andra växer med ökande ålder.

Och skillnaden i biologisk, ekonomisk och subjektiv framgång var...

Så svarade 200 svenska pensionärer

- jag får 500, främl 100 ”tävlingsinriktad”: 5%
- jag får 500, främl 500 ”pro-andra”: 80%
- jag får 560, främl 300 ”pro-själv”: 10%

Och skillnaden i biologisk, ekonomisk och subjektiv framgång var... **INGEN ALLS!**

Slutsats om huruvida själviskhet lönar sig?

Resten av föredraget: Ekonomiska spel

Public goods

Kollektiva resurser möjliggörs av individers insatser:

- kollektiva färdmedel
- kollektiv infrastruktur
- ideella föreningsaktiviteter
- hushållets skick

Public goods-dilemmat

Kollektiva resurser möjliggörs av individers insatser:

- kollektiva färdmedel
- kollektiv infrastruktur
- ideella föreningsaktiviteter
- hushållets skick

Strategiskt dilemma: En självisk individ avstår gärna från egen insats om den kollektiva resursen ändå upprätthålls av övriga. Men om alla avstår går den kollektiva resursen i kras, till allas förlust.

Public goods-spelet: regler

Spelas i grupp om 4 personer.

Varje person får 10 kr och kan behålla pengarna eller bidra till den *kollektiva resursen* där varje kronas bidrag är värt 50 öre per person.

För individen som bidrar en krona **är detta en förlust** på 50 öre, men **för gruppen** totalt **är det en vinst** ($4 * 50 \text{ öre} = 2 \text{ kr}$ som är mer än 1 kr).

Public goods-spelet: exempel

Spelas i grupp om 4 personer.

Varje person får 10 kr och kan behålla pengarna eller bidra till den *kollektiva resursen* där varje kronas bidrag är värt 50 öre per person.

Om alla behåller sina 10 kr får ingen något mer.

Public goods-spelet: exempel

Spelas i grupp om 4 personer.

Varje person får 10 kr och kan behålla pengarna eller bidra till den *kollektiva resursen* där varje kronas bidrag är värt 50 öre per person.

Om alla behåller sina 10 kr får ingen något mer.

Om alla bidrar med sina 10 kr får alla 20 kr.

Public goods-spelet: exempel

Spelas i grupp om 4 personer.

Varje person får 10 kr och kan behålla pengarna eller bidra till den *kollektiva resursen* där varje kronas bidrag är värt 50 öre per person.

Om alla behåller sina 10 kr får ingen något mer.

Om alla bidrar med sina 10 kr får alla 20 kr.

Om alla andra bidrar men du behåller dina pengar slutar de andra på 15 kr men du får totalt 25 kr!

Public goods-spelet: exempel

Spelas i grupp om 4 personer.

Varje person får 10 kr och kan behålla pengarna eller bidra till den *kollektiva resursen* där varje kronas bidrag är värt 50 öre per person.

Om alla behåller sina 10 kr får ingen något mer.

Om alla bidrar med sina 10 kr får alla 20 kr.

Om alla andra bidrar men du behåller dina pengar slutar de andra på 15 kr men du får totalt 25 kr!

Om bara du bidrar slutar du på 5 kr medan de andra får 15 kr var totalt.

***Public goods*-spelet: Nu kör vi!**

Spelas i grupp om 4 personer.

Varje person får 10 kr och kan behålla pengarna eller bidra till den *kollektiva resursen* där varje kronas bidrag är värt 50 öre per person.

Vad skulle DU göra? Du har alltså 10 kr. Du vinner 5 kr på var och en som bidrar med sina pengar. Du förlorar 5 kr genom att själv bidra. De andra är för dig okända anonyma teknologer.

***Public goods*-spelet: Nu kör vi!**

Spelas i grupp om 4 personer.

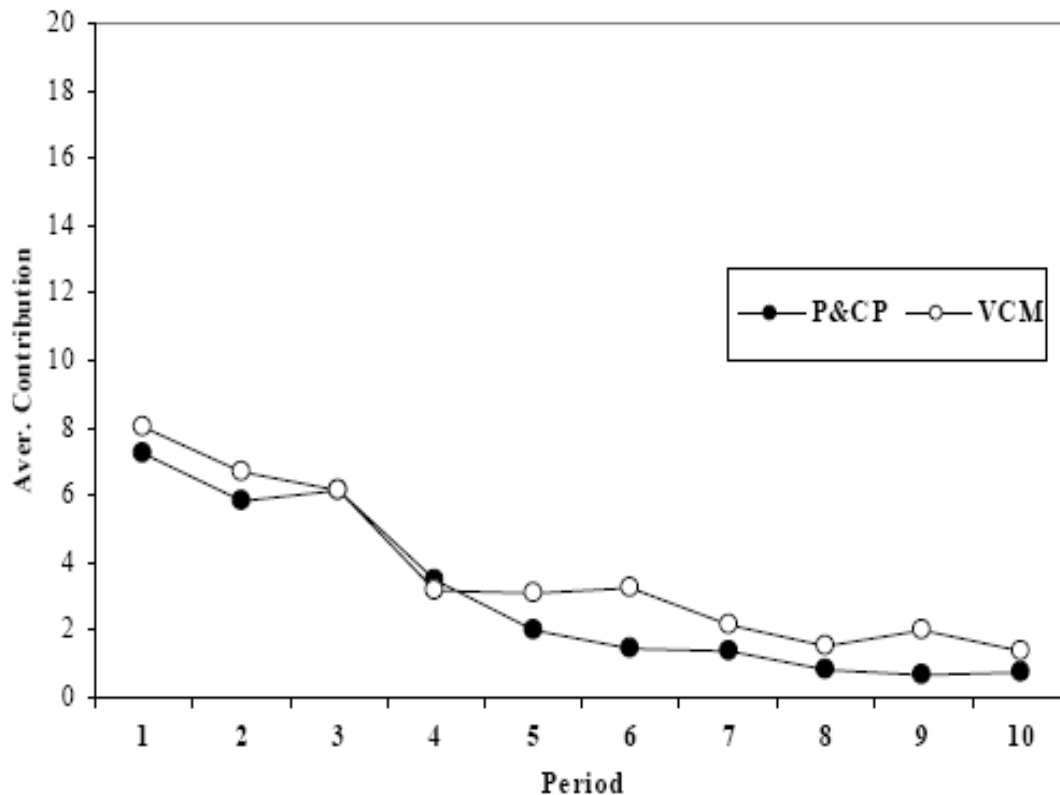
Varje person får 10 kr och kan behålla pengarna eller bidra till den *kollektiva resursen* där varje kronas bidrag är värt 50 öre per person.

Vad skulle DU göra? Du har alltså 10 kr. Du vinner 5 kr på var och en som bidrar med sina pengar. Du förlorar 5 kr genom att själv bidra. De andra är för dig okända anonyma teknologer.

Samma fråga om det gäller 10 000 kr!

Public goods-spelet: Experiment

När folk får spela det här spelet i laboratoriet, upprepade gånger, går det typiskt så här:

*Slutsats om
kollektivtrafik,
infrastruktur,
föreningar och
hushåll?*

**Hur skiljer sig verkligheten från
experimentet?**

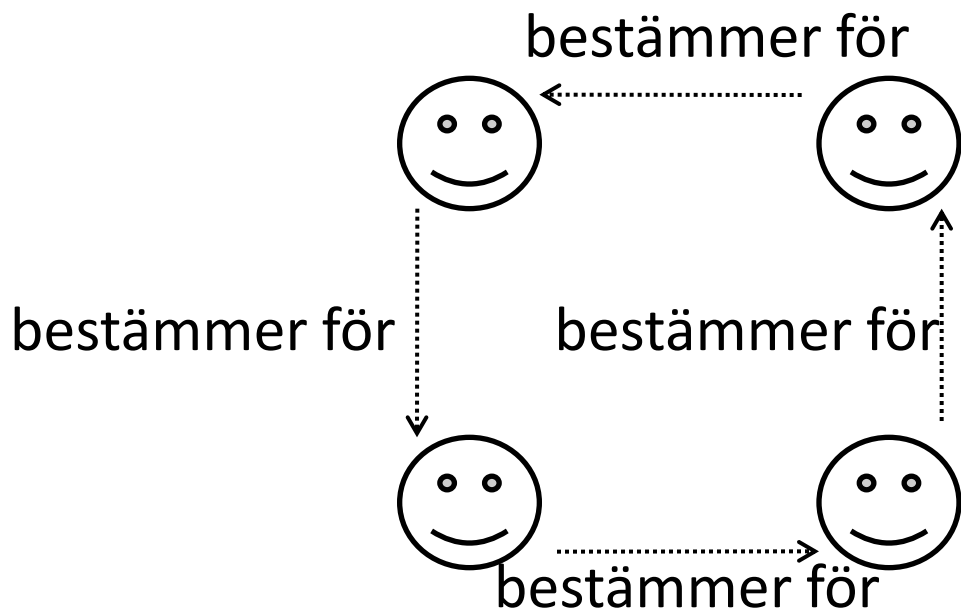
Hur skiljer sig verkligheten från experimentet?

Bland annat:

- Vissa individer har större kapacitet att bidra
- Vissa individer värderar den kollektiva resursen högre
- Ibland räcker det att en minoritet bidrar
- Bidrag är inte frivilliga

Anpassning av experimentet så att bidrag inte är frivilliga

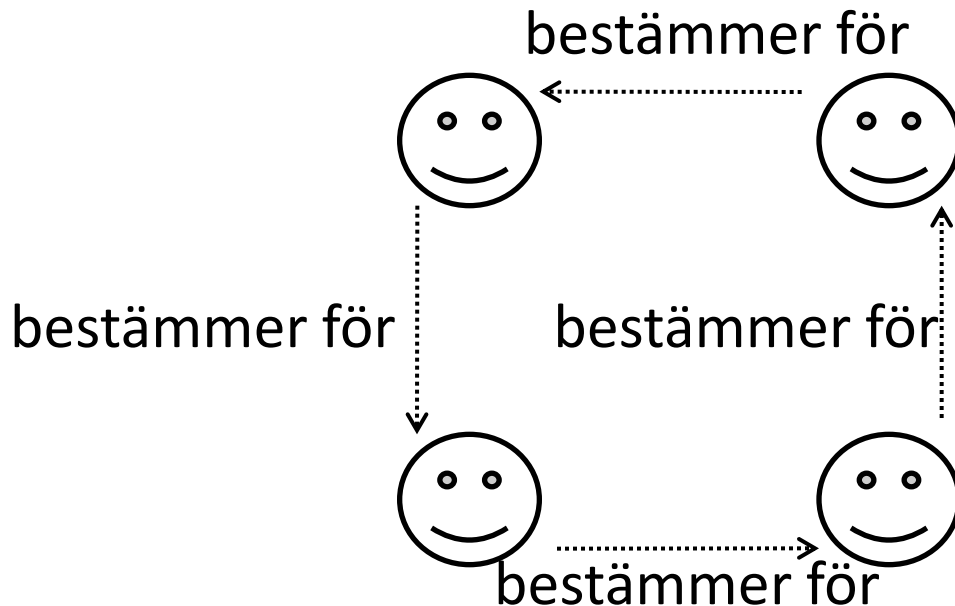
Vi har provat att låta *varje spelares bidrag bestämmas av en annan spelare*. Vad händer då?

Anpassning av experimentet så att bidrag inte är frivilliga

Vi har provat att låta *varje spelares bidrag bestämmas av en annan spelare*. Vad händer då?

Svar: **Bidragen går upp kraftigt!**

Anpassning av experimentet så att bidrag inte är frivilliga

Ett *annat sätt* att inte göra bidrag frivilliga i spelet är att ge spelare möjlighet att *straffa* varandra.

Det kostar spelarna 1kr att ta bort 3kr från någon annan.
Vad tror ni händer då med bidragen?

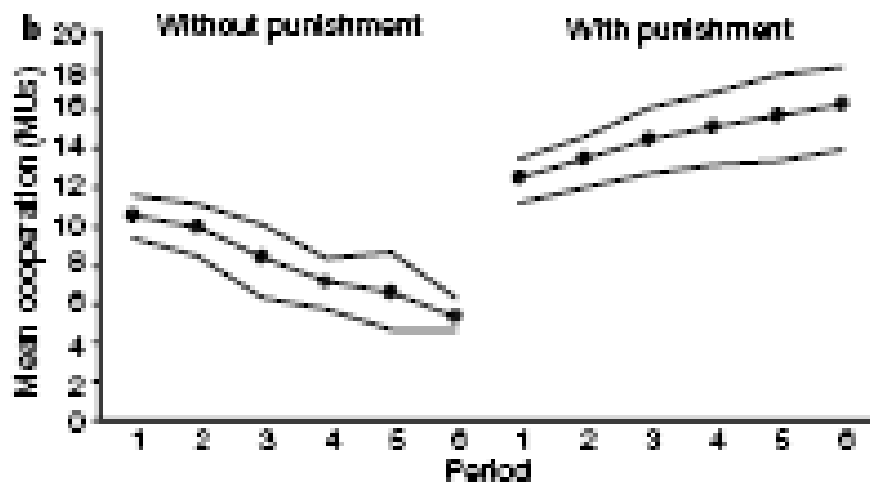
Anpassning av experimentet så att bidrag inte är frivilliga

Ett *annat sätt* att inte göra bidrag frivilliga i spelet är att ge spelare möjlighet att *straffa* varandra.

Det kostar spelarna 1kr att ta bort 3kr från någon annan.
Vad tror ni händer då med bidragen?

De går upp!

Människor är inte mer själviska än att de kan lätta på plånboken för att straffa någon som gör dem arga!

Anpassning av experimentet så att bidrag inte är frivilliga

Blir det högre bidrag om spelarna *straffar varandra*
och *bestämmer bidrag för varandra?*

Anpassning av experimentet så att bidrag inte är frivilliga

Blir det högre bidrag om spelarna *straffar varandra*
och *bestämmer bidrag för varandra?*

Nej! Kan någon komma på varför?

Anpassning av experimentet så att bidrag inte är frivilliga

Blir det högre bidrag om spelarna *straffar varandra och bestämmer bidrag för varandra?*

Nej! Kan någon komma på varför?

Jo, nu använder många straffen till att straffa den som sätter deras eget bidrag för högt!

Folk tenderar att vara själviska och beroende på situation gör det straff bra eller dåligt för gruppen.

Så vad lär vi oss om själviskhet av detta?

För det första: Själviskhet är vanligt.

Så vad lär vi oss om själviskhet av detta?

För det första: Själviskhet är vanligt.

För det andra: Själviskhet lönar sig i situationer med människor som inte kan ge igen, som i det ursprungliga Public Goods-spelet.

Så vad lär vi oss om själviskhet av detta?

För det första: Själviskhet är vanligt.

För det andra: Själviskhet lönar sig i situationer med människor som inte kan ge igen, som i det ursprungliga Public Goods-spelet.

För det tredje: Strukturer utvecklas för att göra själviskhet svår att genomföra i praktiken (preliminärskatt, spärrar i tunnelbanan, hot om uteslutning).

Så vad lär vi oss om själviskhet av detta?

För det första: Själviskhet är vanligt.

För det andra: Själviskhet lönar sig i situationer med människor som inte kan ge igen, som i det ursprungliga Public Goods-spelet.

För det tredje: Strukturer utvecklas för att göra själviskhet svår att genomföra i praktiken (preliminärskatt, spärrar i tunnelbanan, hot om uteslutning).

För det fjärde: Själviskt beteende kan göra andra människor arga.

Så vad lär vi oss om själviskhet av detta?

För det första: Själviskhet är vanligt.

För det andra: Själviskhet lönar sig i situationer med människor som inte kan ge igen, som i det ursprungliga Public Goods-spelet.

För det tredje: Strukturer utvecklas för att göra själviskhet svår att genomföra i praktiken (preliminärskatt, spärrar i tunnelbanan, hot om uteslutning).

För det fjärde: Själviskt beteende kan göra andra människor arga.

Avslutning

Människor som blir så arga på dem som betar sig själviskt att de konfronterar dem – uppskattas de?

- Vill man hänga med dem?
- Kan de straffa orättvist?
- Följer de allmänt vedertagna normer?
- Är de arga i allmänhet?
- Väger de in andras intressen?
- Skapar de dålig stämning?
- Är de pålitliga?